

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯХТСМЕНІВ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В ЕКІПАЖІ

Ірина СКРИПЧЕНКО, Анатолій ШЕВЧЕНКО

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Постановка проблеми. У психології спорту накопичено багато матеріалу про прояви індивідуально-психічних властивостей в діяльності спортсменів [14, 15, 16]. Достатньо глибоко вивчені індивідуально-психологічні передумови стійкості до стресу, монотонного характеру роботи, фізичних навантажень, педагогічних впливів різного характеру. Проте інформації про прояви індивідуально-психічних якостей у вітрильному спорті вивчені ще недостатньо. Тому ця проблема потребує вивчення і подальших досліджень.

Робота виконана відповідно теми 1.2.16. “Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів різної кваліфікації” Зведеного плану науково-дослідницької роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001 – 2005 рр. Державного комітету державної політики, спорту і туризму України з номером державної реєстрації U001889.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для фахівця з вітрильного спорту є важливим положення про те, що успішний виступ яхтсмена у відповідальних змаганнях є результатом тривалої роботи над технікою, тактикою, налагодженням матеріальної частини, фізичною та психологічною підготовкою. Ряд фахівців визначає, що значення психологічної підготовки зростає з підвищенням майстерності спортсмена [11, 12]. Підсумки виступів яхтсменів на змаганнях підтверджують вплив психологічних факторів на спортивний результат [17]. В.Я.Потапов [15] відзначає, що найбільш впливовими на результат у першому перегоні є приблизно 70% особистих характеристик. Найбільше значення мають характеристики емоційно-вольової сфери. Склад особистих характеристик сполучених з результатом у середніх перегонах (2-6) суттєво перебудовується. У нього входить лише 20% від їх загальної сукупності, в тому числі показники окремих якостей нервової системи і темпераменту. В останньому перегоні з результатом пов'язані 30% якостей. В їх числі, як і в першому перегоні, показники емоційно-потрібносної сфери, а також особливості інтелекту (фактор В) і властивості нервової системи (сила збудження). Емоційно-вольові якості і особисті характеристики спілкування представлені у обмеженому складі.

Найбільша кількість наукових досліджень у вітрильному спорті присвячена вивченню психічного стану яхтсменів [9, 10] і визначенні взаємозв'язку зі спортивним результатом [2, 4, 5, 6, 8].

В візьмній літературі психологічна підготовленість яхтсменів була предметом окремих наукових досліджень [7]. Проте, на сучасному етапі розвитку українського вітрильного спорту, за відсутності роботи КНГ (Комплексної Наукової Групи) у цьому напрямку ці проблеми вивчаються частково [1, 18].

Досліджених наукових робіт обмаль і тому ці питання залишаються не висвітленими і потребують додаткових досліджень.

Метою нашого дослідження було визначення характерних рис особистості яхтсменів, впливових для успішної змагальної діяльності які формуються в наслідок тривалих занять вітрильним спортом залежно від функціональних обов'язків в екіпажі.

Методи та організація досліджень.

Дослідження проводились у 2004 році під час вітрильних змагань (Чемпіонат України у класі яхт "470") у м. Севастополі. У дослідженнях взяли участь 16 кваліфікованих яхтсменів (10 МС і 8 КМС), з них 10 стернових і 8 матросів. Середній вік спортсменів становив $21,3 \pm 1,7$ роки, стаж заняття вітрильним спортом $11,3 \pm 2,4$ роки.

В роботі використовувались наступні методи досліджень: теоретичний аналіз проблеми за літературними джерелами; психологічні тестування для визначення психічних властивостей особистості (тест Айзенка) та 16-ти факторний тест Кеттелла; методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. Одним з поширеніших як у світі, так і на Україні є клас яхт "470", де екіпаж складається із стернового і матроса.

Отримані нами результати за допомогою тесту Айзенка свідчать, що більшість яхтсменів відносяться до екстравертів. Дослідження також показали, що значна частина спортсменів має високий рівень нейротичності.

За результатами тесту Кеттелла ми отримали профілі особистісних якостей стернових і матросів (рис. 1).

Рис. 1. Психологічний профіль стернових та матросів класу яхт "470"

Примітка: Фактори по Кеттеллу: А – "комунікабельність", В – "кмітливність", С – "емпатичність", Е – "незалежність", Р – "безтурботність", G – "виражена сила "Я", Н – "смільивність", J – "підозрілість", М – "практичність", N – "гнучкість", О – "тривожність", Q1 – "радикалізм", Q2 – "консерватизм", Q3 – "самоконтроль", Q4 – "напруженість".

За результатами тестування робимо висновок, що більшість досліджуваних факторів (С, Е, Р, G, Н, J, М, N, О, Q2, Q3, Q4) структура як у стернових, так і у матросів знаходиться в межах середніх величин. Відрізняються тільки окремі фактори (В) "кмітливність", де середнє значення становить 3,3 стени та (Q1) "консерватизм – радикалізм" – 5,5-6,3 стени. Ці фактори показники і свідчать про те, що у досліджуваних спортсменів обмежені можливості до осмислення нового матеріалу, складності у повільно сприймають новий матеріал. Фактор Q1 характеризує вибірку як таких, що прагнуть до підтримки встановлених понять, принципів і ставлять під сумніви нові ідеї і не люблять зміни.

Так, високі показники за фактором L "підозрілість" (6-6,3 стени) яхтсменів як надмірно підозрілих, у яких спостерігається направлення

Різниця між стерновими і матросами спостерігається за двома факторами: А - "унікабельність" і J - "піддатливість". Так, матросам властивий високий рівень унікабельності, що на пряму пов'язано з їх функціональними обов'язками у екіпажі - вони повинні підкорятися стерновому і безперечно виконувати всі його команди під час перегонів. Проте, матроси виявилися самовпевненими, такими, що прагнуть до незалежності, а іноді є цинічними і прагматичними. Інколи ці якості матросів не дозволяють уникнути конфліктних ситуацій між членами екіпажу, що може негативно вплинути на кінцевий спортивний результат.

Висновки

1. Нами визначено, що яхтсмени характеризуються як емоційно стійкі, незалежні, відповідальні, сміливі, здатні ризикувати, з інтересами направленими на самих себе і практичні. Вони впевнені в собі, самостійно вміють тримати над собою контроль і мають середні показники безтурботності і вольових зусиль.
2. На основі отриманих даних стає можливим проведення корекції у психологічній підготовці яхтсменів, що дозволить сприяти підвищенню їх спортивних досягнень на змаганнях різного рівня.

Перспективи подальших досліджень

Подальшу розробку викладеної проблеми, яка досить складна і багатогранна, можливо здійснювати у більш глибокому вивченні питань щодо визначення залежності спортивного результату від структури особистості яхтсменів у різних класах яхт.

Література

- Витченко В.И. *Методические рекомендации по оптимизации управления подготовкой высококвалифицированных яхтсменов.* – К.: РНМК ГК УССР по ВВС, 1986. – 16 с.
- Витченко Ю.Т. *Надежность выступлений яхтсменов в зависимости от особенностей нервной системы // Психология спортивной деятельности.* – Казань: Изд-во Казанского университета. – 1985. – С. 119-140
- Гарсия Г.Б., Потапов В.Я. *Вопросы психологической подготовки яхтсменов высокой квалификации: Методические рекомендации.* – М.: Госкомспорт, 1986. – 22 с.
- Гарсия Г.Б. *Организационно-методические аспекты психологического обеспечения выступления яхтсменов высокой квалификации в отечественных соревнованиях // Прикладные вопросы спортивной психологии.* – Смоленск, 1989. – С. 12–21
- Гарсия Г.Б. *Основные компоненты психологического обеспечения выступления яхтсменов высокой квалификации в ответственных соревнованиях: Метод. рекомендации.* – М.: ГК СССР по ФКиС, 1989. – 17 с.
- Гарсия Г.Б. *Психологическое обеспечение подготовки яхтсменов: Учебное пособие.* – Краснодар: КГИФК, 1990. – 45 с.
- Гарсия Г.Б. *Психология в подготовке яхтсменов США: Метод. реком.* – Краснодар: ГК РСФСР по ФКиС, 1991. – 19 с.
- Гарсия Г.Б. *Опережающая постановка задач как условие эффективности психологического обеспечения выступления яхтсменов высокой квалификации в*

- ответственных соревнованиях // Тезисы докладов XIII научно-практической конференции по психологии физического воспитания и спорта. - М., 1992. - С. 39-41
9. Горская Г.Б. Многомерность проявлений психики в деятельности яхтсменов высокой квалификации // Теория и практика физ. культуры. - 1993. - № 2. - С.12-14
10. Горская Г.Б. Макровременные регуляторы психических нагрузок высококвалифицированных спортсменов // Теория и практика физ. культуры. - 1994. - № 1. - С.8-11
11. Горская Г.Б. Психологические факторы самореализации профессионалов высокого класса (на материале спортивной деятельности): Автореф. докт. дис. - М., 1999. - 47 с
12. Горская Г.Б. Новые подходы к психологическому обеспечению подготовки спортсменов // Моделирование спортивной деятельности в искусственно созданной среде (стенды, тренажеры, имитаторы): (Материалы конф.). - М., 1999. - С.284-287
13. Гусенко В.Г., Калинин И.Н., Спицин С.И., Пчелов В.М. Вопросы психологической подготовки яхтсменов: Метод. реком. - Днепропетровск: ДГИФК, 1990. - 24 с
14. Корнійко У. В. Психологічні зміни особистості яхтсмена у процесі спортивної діяльності під впливом психотравмуючих факторів: Автореф. дис... канд. на фіз. виховання і спорту. - К., 2003. - 21 с.
15. Потапов В.Я., Горская Г.Б. Влияние индивидуально-психологических особенностей на динамику результативности выступления в парусных регатах // Теория и практика физической культуры. - 1985. - № 1. - С. 16-17.
16. Скрипченко І.Т. Кількісна оцінка психофізичного стану спортсмена на змаганнях. Проблеми удосконалення фізичного виховання студентів. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. - Дніпропетровськ, 1998. - С. 106 -111
17. Томилин К.Г. Вопросы управления подготовкой яхтсменов высокой квалификации в четырехлетнем Олимпийском цикле (психолого-педагогические проблемы инноваций) // Материалы II междунар. научно-метод. конф. "Проектирование инновационных процессов в социальной и образовательной сферах" - Сочи, 1998. - С. 194-195
18. Томилин К.Г., Соболев А.А., Машовец С.А. Построение годичного цикла подготовки у яхтсменов-гонщиков высокой квалификации. - М., 1988. - 46 с.

COMPARATIVE ANALYSIS OF STRUCTURE OF PERSONALITY OF YACHTSMEN DEPENDING ON THEIR FUNCTIONAL DUTIES IN A CREW

Irina SKRIPCHENKO, Anatoly SHEVCHENKO

The Dnipropetrovs'k state institute of physical culture and sports

Abstract. The results of researches of features of personality of yachtsmen which are needed for successful competition activity are represented in the article. The comparative analysis of the experimental indexes at steering and sailors in the class of the yachts "470" is conducted.

Key words: yachtsmen, structure of personality, functional duties.